

Dąbie

Kategorie: Miejsca

Dąbie nad Nerem, pow. kolski (niem. Eichstadt, Kr. Warthbrücken), miasto położone najbliżej utworzonego w grudniu 1941 r. obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem (vide).

Lokalna gmina wyznaniowa żydowska uzyskała samodzielność w 1811 r., choć wyznawcy judaizmu osiedlali się w mieście oraz jego okolicach już od końca XVIII w. Mimo skromnych możliwości gmina wzniosła dom modlitwy (1816), założyła cmentarz (1822) oraz wybudowała synagogę (1882–1885). Prowadziła również cheder i szpital. Dąbscy Żydzi parali się w znacznej mierze drobnym handlem i rzemiosłem. W mieście działało kilka partii i organizacji politycznych, m.in. Mizrachi, Stowarzyszenie Syjonistów-Rewizjonistów, Syjonistyczna Partia Pracy Hitachdut czy ortodoksyjna partia Agudat Israel. W 1938 r. na łączną liczbę 4113 mieszkańców przypadało blisko 1117 Żydów, stanowili więc ok. 28% populacji.

Po wkroczeniu Niemców do miasta, co nastąpiło 19 września 1939 r., Żydów usunięto z samorządu miejskiego. Podobnie jak w innych miejscowościach regionu nakazano gminie dostarczać robotników do prac przymusowych (m.in. do zasypywania rowów przeciwlotniczych). Pod koniec września przystąpiono do grabieży mienia żydowskiego m.in. rekwirując towary ze sklepów i z zakładów. W nocy 28 września (w święto Sukot) zapędzono wszystkich Żydów na rynek miejski, gdzie bito zebranych. Wówczas również okoliczni mieszkańcy narodowości niemieckiej zdewastowali cmentarz, m.in. rozbierając parkan i budynek domu przedpogrzebowego.

Getto utworzono 15 lipca 1940 r., w kwartale ulic Kilińskiego i Asnyka, gdzie stłoczono 993 osoby. We wrześniu 1940 r. wsiedlono do niego kilkanaścioro mieszkańców z pobliskiej wsi Karszew. Getto miało charakter otwarty, jednak bez przepustki nie można było go opuszczać. Wylotu ulic strzegli miejscowi policjanci. Synagoga i dom nauki (bet ha-midrasz) zostały przeznaczone na magazyny, a

następnie stodoły. Powołano Radę Żydowską (Judenrat), w której skład weszli: jako przewodniczący Josef Diament (vide), jako radcy Lejb Strykowski, Pinchas Elbojm, Mojsze Gostyński, Gerszon Engel i Chaim Elie Lewin. Od początku 1941 r. z getta wywożono osoby do obozów pracy przymusowej (Judenlager; vide) na obszarze Kraju Warty (vide), gdzie pracowały przy rozbudowie infrastruktury drogowej i kolejowej.

Proces likwidacji getta rozpoczął się 14 grudnia 1941 r., gdy burmistrz miasta poinformował Judenrat o planowanym wysiedleniu Żydów. Kilka dni wcześniej dąbski Judenrat dowiedział się o wysiedleniach prowadzonych z Koła (vide) do Chełmna nad Nerem. Mieszkańcom getta nakazano zebrać się na placu w pobliżu remizy strażackiej, gdzie odebrano podręczny bagaż. Ludzi podzielono na dwie grupy i zapędzono do „teatru” (sali widowiskowej w remizie) oraz pobliskiego kościoła. W nocy znęcano się nad nimi, m.in. nakazano rabinowi wejść na ambonę i krzyczeć o odpowiedzialności Żydów za wybuch wojny. Następnego dnia (15 grudnia) po oddaniu rzeczy prywatnych wszystkich zwolniono do domów. Dwa dni później ponownie zebrano ludność na placu i umieszczono w tych samych budynkach. W dniach 17–18 grudnia 1941 r. byli oni wywożeni ciężarówkami do pobliskiego Chełmna. Szacuje się, że w wyniku tych działań zginęło 975 żydowskich mieszkańców miasta.

Nieliczni Żydzi dąbscy przeżyli Zagładę. W 1945 r. do miasta powróciło 29 ocalałych, z czego większość szybko wyemigrowała.

Obecnie jedynym śladem po społeczności żydowskiej jest gmach synagogi, który w 1961 r. został dostosowany do celów mieszkaniowych. Jedynie na strychu zachował się fragment polichromii pierwotnie znajdującej się ponad szafą ołtarzową (aron ha-kodesz).

Andrzej Grzegorzczuk

Źródła

AIPN, 165/271, Akta śledztwa obozu straceń w Chełmnie;
Archiwum Ringelbluma. Konspiracyjne Archiwum Getta Warszawy, t. 9: Tereny wcielone do Rzeszy: Kraj Warty, oprac. M. Siek,

Warszawa: Żydowski Instytut Historyczny i Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012, dok. 17, relacja „Dąbie”; D. Dąbrowska, Zagłada skupisk żydowskich w „Kraju Warty” w okresie okupacji hitlerowskiej, „Biuletyn ŻIH” 1955, nr 1/2 (13/14), s. 122–184; T. Kawski, M. Opióła, Gminy żydowskie pogranicza Wielkopolski, Mazowsza, Małopolski i Śląska w latach 1918–1942, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2008; J.S. Mujta, Miasto Dąbie w XIX i XX wieku, Konin: Apeks, 1998; idem, , Monografia powiatu kolskiego. Przeszłość i teraźniejszość, Koło 2007.

Tagi

deportacje eksterminacja

Data aktualizacji: 30-07-2026

Data dodania: 24-04-2025